

Предучилищното образование с обич към детето

Елена Стоянова Събева

Preschool Education With Love to The Child

Elena Stoyanova Sabeva

по проект ПФ011/21.06.2013 „Образование с обич към детето” към конкурс „Студентски проекти” 2013-2014

Резюме

Статията е своеобразно хуманно послание, отправено към съвременното предучилищно образование. То е провокирано от все по-нарастващия дефицит на внимание и обич към детето като следствие от динамичното и натоварено ежедневие на съвременните възрастни /родители и педагози/. Изведените характеристики на предучилищното образование с обич към детето акцентират на педагогическата любов като водещ метод. Предложената технология опира на модела на Т. Гордън и на М.Розенберг за ненасилствена комуникация, насочени към изграждане на качествени педагогически взаимоотношения.

Abstract

The article is a kind of humane message addressed to the modern preschool education. It was provoked by the growing deficit of attention and love to the child as a result of the dynamic and busy lifestyle of today's adult / parents and teachers /. The displayed characteristics of preschool education with love to the child focus on pedagogical love as a leading method. The proposed technology is based on the model of T. Gordon and M. Rosenberg for nonviolent communication and is focused on building quality pedagogical relationship.

Ключови думи: позитивно предучилищно образование; ненасилствена комуникация; хуманно-лично педагогическо общуване; педагогическа обич

Keywords: positive preschool education, nonviolent communication , humane - personal pedagogical communication, pedagogical love.

Това послание, познато ни още от история на педагогиката, в днешния динамичен и информационен век остава в сферата на педагогическите пожелания. Обичта на педагога към детето, подобно на родителската любов се приема за даденост, което обстоятелство донякъде обяснява все по-нарастващия ѝ дефицит в условия на педагогическо взаимодействие. Днес все още за повечето учители развитието на детето се свързва с овладяване на знания и тази погрешна практика дори в условията на детската градина продължава да се репродуцира. Не случайно съвременната образователна политика замени формулата „знание, умения и навици” /ЗУН/ със „знания, умения и отношения” /ЗУО/, акцентирайки на ценностите, като двигател на общественото развитие. Всеки опит за отделяне на знанието от чувствата не само нарушава тяхното единство, но и рефлектира върху самия процес

на общуване и съответно върху качеството на крайния педагогически резултат. Проблемът става още по-значим, когато се отнася за предучилищното образование, съобразено с емоционалността на детето като съществена възрастова характеристика. През периода на детството емоционалните отношения със значимите за детето възрастни /родители и учители/ са определящи за успешната му интеграция в социума. В тази връзка дефицитите на внимание и обич към детето, провокирани от динамичния информационен век се очаква да се преодолеят от изпълнено с обич предучилищно образование, гарантиращо здраве и съответното качество на живот. Противно на очакванията, педагогическите реалности в детските градини показват сравнително утежнен на регламентирани ситуации педагогически процес, който е по-скоро в услуга на бюрократизма, отколкото в полза на конкретното дете. Подобни констатации, съчетани със самоцелните залитания и свръхамбиции на някои родители и педагози да заменят ценността на детството единствено и само със специалната подготовка на детето за училище, провокират настоящето изследване.

Целта е да се изведат позитивите на предучилищното образование, ориентирано към развитието на детето и основано на обичта към него. Предполага се, че всеки един образователен акцент, изразен със силата на педагогическата обич към детето, е стимул за възпитание и развитие на съвременното дете.

Въпросите, които са отворени за дискусия и очакват своя отговор са: Кои са основанията съвременното предучилищно образование да акцентира на обичта към детето? Какви са характеристиките на предучилищното образование с обич към детето? Каква е ползата за детето?

Основания за предучилищно образование с обич към детето:

- Обичта към детето като водещ метод на педагогическо взаимодействие

Трудно е на днешните учители в динамично организирания дневен престой на детето в детската градина да приложат такава система от методи, която отключва скритата у всяко дете дарба и да му помогне да открие себе. Всъщност човечеството отдавна е открило универсален метод, действащ във всяка ситуация и към всеки – обичта на хората - метод който учи подрастващите да мислят съзидателно, да се справят със страховете си и да управляват своя живот, без да разчитат на чужда помощ. Подобно на родителската любов и тази на педагога в детската градина е магията на предучилищно образование, тъй като тя внася сигурност и уютност във взаимоотношенията педагог-дете. Педагогическата теория и практика приемат любовта за най-силното и магическо възпитателно средство. Тя решава проблемите и с най-трудните деца, стига да се знаят способите ѝ за изразяване. Както пише учителят Петър Дънов: “Истинският метод на възпитание започва с любовта ...Искате ли да възпитавате детето, трябва да го обичате” (Дънов, П., 1994, с.103).

Освен самата същност на любовта като стимул и действеност, която осмисля и предава значимост на педагогическото взаимодействие, друго основание да се

акцентира на обичта към детето в процеса на предучилищно образование е времето, в което живеем.

- Времето, в което живеем

Живеем във време, в което ценностите постоянно се променят. Това обстоятелство прави възпитанието на детето все по-голям проблем. Причините безспорно са комплексни, но в повечето от тях се отразява спецификата на съвременността. Като че ли древноримската приказка, че “децата приличат повече на своето време, отколкото на родителите си”, продължава да бъде вярна. Следователно, намирането на правилния път за развитието на детето, изисква от педагога набор от социални компетентности, детерминирани от своеобразието на съвременната социална ситуация.

Общопризната истина е, че днешният свят е глобализиран, плуралистичен и хетерогенен, обединяващ хора с различни култури и мироглед, с различни ценности. Този свят е особено либерален. Той позволява на всеки да бъде щастлив по свой начин, Даваната свобода обаче си има и своята цена. Свободата в днешния демократичен свят замени “матрицата” на строгост, натиск и унифициран стандарт с правото на всеки до известна степен да решава сам какво за него е добро и какво лошо, към какво да се стреми и какво да отхвърли. Особено висока е цената на тази свобода, която касае възпитанието на детето. Възпитанието на детето в добродетели се явява проблем, тъй като трудно може да се открие истинското от фалшивото, справедливото от несправедливото. При това човешките добродетели не са генетично заложили и на тях детето се учи. Този труден за решаване проблем – моралното възпитание, днес се усложнява и от разместванията в ценностната система. Много ценности представи от миналото са вече погрешни или преминават в сянката на други. Например, послушанието като ценност от миналото се измества от качества като самостоятелност, самоувереност, а потискането на чувствата - от тяхното открито изразяване. Педагогиката на сила и строгост си отива и се заменя с тази на взаимодействие и сътрудничество. Нека не се забравя, че детето се нуждае преди всичко от сигурност и закрила, които са резултат от дарената му обич както в семейството, така и в детската градина. Парадоксално, но е факт, че именно значимите за детето възрастни / родители и учители/ не намират достатъчно време за възпитание с обич, извинявайки се с динамичното и натоварено ежедневие. Отделеното за детето време е начин за изразяване на родителската любов. В педагогически аспект е важно не количеството време, а позитивно преживяните от детето съвместни дейности. Предучилищното образование с обич към детето означава удовлетворяване потребността на детето от позитивнонаситено общуване, ориентирано към характерното за него детско любопитство чрез повече експериментирание и игри.

Същевременно не бива да се забравя, че детето се нуждае от детство и че една прекомерна зрелост може да се окаже по-скоро нездравословна, отколкото педагогически целесъобразна. Както е известно, синоним на детството е играта и умението на детето да играе повлиява по-късно и върху умението му за учене. Според З. Зиглар първите 5 до 6 години от живота на детето са години на „учене без усилие” (Зиглар, З., 2009). Авторът има предвид процеса на непринудено учене, под формата на игри, при които емоционалността на детето като възрастова особеност умело се съчетава с усвояване на новото познание. През тези години детето живее по-скоро в свят на чувства и открития, отколкото на разум. Подобни констатации се потвърждават и в изследванията на (Лоузи, М., 2009).

Още повече, че през този възрастов период най-важна роля за възпитанието и развитието на детето има играта и на нея трябва да бъде подчинена всяка една педагогическа ситуация в детската градина.

Характеристики на предучилищното образование с обич към детето

1. Предучилищно образование, ориентирано към развитието на детето

С други думи това означава съобразяване с възрастовите и индивидуални особености на детето. На педагогически език тази закономерност намира отражение в традиционните педагогически принципи „достъпност” и „индивидуален подход”, известни още от създаването на педагогическата наука. В тази връзка някои би попитал „Какво ново?” Тук е необходим по-скоро отговор на въпросите: Достатъчни ли са познанията за съвременното дете и доколко тези знания са актуални? В противен случай, прилагането на педагогическите принципи „достъпност” и „индивидуален подход” ще бъде твърде формално.

Трябва да се признае, че през последните години информацията за функциите на човешкия мозък е много повече, отколкото през последния половин век. Посредством позитронно-емисионна томография се констатира, че мозъкът работи най-активно през периода на детство. Той се намира в режим на „свръхпроизводство”, което означава, че детето е податливо на усвояване на нова информация и формиране на различни умения. Оказва се, че децата на тази възраст разполагат с неограничен потенциал на интелектуално развитие. Допълвайки познанията за психичните закономерности на развитие с тези за особеностите на съвременното дете, като продукт на времето, в което живее, информацията за него става много по-пълна. Истината за тези деца е, че те имат изострена чувствителност и удивителни преживявания и само редовната смяна на дейностите поддържа интереса им. Основни средства за обучение са различните видове изкуства литература, музика, живопис. Тези деца са даровити музиканти, художници и артисти. Според Дорийн Върчу кристалните деца носят чист художествен заряд. Те имат вроден усет за изкуство. Много деца започват да пеят преди да са отронили дума. Те обичат да рисуват и да прекарват с часове с молив в ръка. Несравнимата им креативност се дължи на доминиращата при тях дясна мозъчна хемисфера, което говори за:

- Емоционална интелигентност;
- Интуитивност;
- Развити двигателни умения;
- Философска нагласа;
- Духовна ориентация;
- Музикалност.

Мисленето при тях се основава на образи и чувства, а не на езика. Способността им да визуализират подхранва техните артистични заложби и фотографската им памет. (Върчу, Д., 2007).

Тези деца се чувстват сигурни, когато знаят къде са границите. Важно е откритите им заложби да се поощряват и развиват с магията на педагогическата любов. Тези деца очакват да бъдат чути и разбрани. Проблеми е възможно да възникнат, когато поставената задача не е съобразена с възможностите на детето. При тези случаи

децата се чувстват несигурни и се нуждаят от подкрепата на педагога, с когото заедно да обсъждат резултатите от възможните решения. Очаква се децата да бъдат по-успешни, когато педагогът умело стимулира позитивните им емоции в процеса на педагогическо взаимодействие.

Видно е, че съвременните деца са доста по-различни от децата преди и те са тези, които обуславят трансформациите в образователната среда. В сравнение с предишните поколения, те са много по-информирани, след като източници на информация са не само образователните институции, но и цялото Интернетпространство. За добро или за лошо децата свикват да усвояват знания по по-атрактивен и забавен начин, затова еднообразието и монотонността по време на обучение ги дистанцира. Независимо от тази особеност на съвременната социална ситуация, определено може да се твърди, че усвояването на знания като собствена за детето дейност е продукт на съзряването и развитието на вродените дадености, както и на въздействието на заобикалящата го детето среда. Формирането на „устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот” (чл.5 от Проектозакона за предучилищно и училищно образование) е възможно в случай, че децата бъдат приети такива, каквито са, осигурявайки правото им на избор.

Познавайки особеностите на развитие на съвременното дете педагогът има шанса да стои по-близо до детето, а това означава да подбере правилния педагогически подход и да създаде позитивно стимулираща за развитието на детето образователна среда. В основата на всички тези педагогически постижение стои педагогическата любов, която предопределя качеството на взаимоотношенията педагог – дете.

2. Предучилищно образование, основано на педагогическата любов

По думите на философа Ерих Фром “всяка теория за любовта трябва да започне с теорията за човека, за човешкото съществуване” (Фром, Е., 2000, с.19). Философията учи, че раждането на човека е своеобразно отделяне, което го поставя в ситуация на неопределеност, на несигурност. Усетът за изолираност, за самота по принцип е източник на всички страхове. В този смисъл, най-дълбоката човешка потребност е потребността да се преодолее чувството за отделеност. Според Е.Фром любовта е тази, посредством която човек превъзмогва чувството за изолираност и отделеност, позволявайки си да бъде самият себе си и съхранявайки своята цялостност.(Фром, Е., 2000). Историята и практиката потвърждават тезата, че педагогическата любов е възпитание с езика на сърцето. Тя е метод за трансформиране на знанията в ценности и метод за споделяне на ценности. Всепризната истина е, че човек не може да опознава света само с ума си. Необходимо е да го възприема и със сърцето и с чувствата си. В тази връзка педагогическата любов е способ, който отваря врати и който работи навсякъде и при всички. Педагогическата любов определя тона на взаимоотношенията между педагога и детето. Това е тонът на приемане на детето, на разбиране на неговите интереси, потребности и емоционални състояния. За целта е важно познаването и правилното използване на различните способности за изразяване на педагогическата любов, които безспорно имат аналог с родителската любов. Според д-р Рос Кембъл “изразяването на любовта към детето може общо да се класифицира в четири

области: зрителен контакт, физически контакт, съсредоточено внимание и дисциплина” (Кембъл, Р., 1994, с.40).

Зрителният контакт, като носител на емоционалния заряд, се очаква да бъде първата връзка на педагога с детето. Това е “директният поглед, отпратен към очите на друг човек” (Кембъл, Р.,1994, с.42). Условието за правилното му приложение е зрителният контакт да се съпровожда с позитивно послание и усмивка. Лош навик на възрастните /родители и педагози/ е използването на зрителния контакт предимно при порицания и постоянни напътствия към детето. В случая зрителният контакт променя функцията си - от способ за изразяване на обич в способ за наказание и досадни наставления.

Физическият контакт е вторият способ за изразяване на любовта. Това са различни видове докосвания, които скъсяват дистанцията между педагога и детето. /Хващане за ръка, погаване по главичката, прегръдка и др./ Д-р Рос Кембъл нарича зрителния и физическия контакт “два скъпоценни дара”. В този смисъл, доброто познаване на способите зрителен и физически контакт, както и тяхното навременно и успешно прилагане, създава условия детето да се почувства обичано и нужно.

Съсредоточеното внимание е също способ за изразяване на педагогическата любов. Съсредоточеното внимание, съчетано със зрителния и физически контакт, е най-мощното средство за емоционалната пълнота на детето. Съсредоточеното внимание е хуманно-личностно ориентиране към съответното дете, освобождаване, абстрахиране на педагога от всякакви други ангажименти за момента, което кара детето да се почувства значимо и обичано.

Според Р. Кембъл способ за изразяване на педагогическата любов е и дисциплината. Въпреки, че дисциплината представлява интерес за науката още от 1832 година, все още тя е отворена тема. Традиционно дисциплината се свързва с наказанието, затова е трудно да се обясни нейното място в сферата на любовта. В теорията си за любовта д-р Рос Кембъл не противопоставя двете понятия, а напротив акцентира на връзката между тях, наричайки дисциплината - любяща. Дисциплина е необходима за да се избегне лошото поведение на хората. Някои я смятат за “нещо отрицателно”, но без нея животът на човека би бил голям хаос. Според Ф. Додсън “дисциплината е процес на непрекъснато обучение” (Додсън, Ф., 2005, с.5). Очаква се, дисциплината да е по-лесно постижима, когато се интегрира с любовта. Дисциплината с позитивен знак /успешна, позитивна, любяща/ трансформира импулсивните постъпки в целенасочено и контролирано поведение. Тя кара детето да се чувства не само обичано и сигурно, но и отговорно. Тя е процес на детерминиране на поведенческите форми на общоутвърдени правила. В този нормативен контекст дисциплината предполага и ограничения, които като своеобразни послания рамкират поведението на детето. За да приеме детето ограничението, е важна неговата формулировка и начин на поднасяне. Основното изискване към формулировката на ограниченията е тя да не бъде двусмислена, а да казва едно единствено послание кратко и ясно, с подходящия тон.

Изхождайки от контекста на времето, днешният свят и наука апелират за повече любов, която не се противопоставя на дисциплината, а търси нейното партньорство.

3. Предучилищното образование с обич към детето хуманизира педагогическото взаимодействие

Хуманността е ръководно начало, основополагащ педагогически принцип, действащ в системата на предучилищно образование с обич към детето. Хуманността е обич и разбиране на другия. Предучилищното образование, основано на педагогическата любов създава условия за оптимално разгръщане на индивидуалността на детето. В педагогическата наука това е един от основните принципи на педагогическо взаимодействие - „индивидуален подход” или съобразяване с индивидуалните характеристики на детето. Индивидуалният подход е златното правило в хуманистичното предучилищно образование, приемащо различното и уникалното у човека за ценност. Педагогическата практика показва, че приемащите детето учители са предпочитани и желани партньори за общуване, в сравнение с тези, които постоянно критикуват. Не е трудно да се констатира, че детето и цялостната социално-педагогическа ситуация подсказват и подхода на педагогическо взаимодействие – хуманно-личностен. В съответствие с хуманно-личностния подход, се промени същността на предучилищното възпитание, разбирано като субект-субектно, субект-личностно взаимодействие. Променят се и останалите компоненти на педагогическата система: цели, задачи, методи и форми. Промяната в ценностната система на хората рефлектира върху съдържанието на възпитателната цел. Ценностите за задължение и одобрение се заменят с ценности за самостоятелно разгръщане, т.е. нормативно ориентиращата се ценност се трансформира в “аз”-ориентиращо разбиране за себе си и за света (Брезинка, В., 1994). По правило за тотална промяна на целевата система е трудно да се говори, защото за всеки човек единствено значима цел е “да бъде самият себе си”(цитирано в Oelkers, J.,1991). Ориентирана към личностното развитие на детето, целта според Nettmann е „рефлексивно самоконституиране на субективността, а не изграждане на субекти” (цитиран в Ecarius, J., 2002, с.19). За постигането на тази цел, на детето му е нужна особена вътрешна сила – вяра в себе си, която е следствие от обичта на другите към него. Както пише А. Фулър „Човек трудно може да обича сам себе си, ако преди това не го е обичал някой друг. Начинът, по който са ни обичали в ранните ни години, оставя отпечатък върху нас като индивиди и е толкова уникален, колкото и пръстовият ни отпечатък” (Фулър, А.,2012, с. 91).

Хуманистичното предучилищно образование е това, което освен обич, дава и право на детето на избор. Упражняването на това право в ежедневните форми на педагогическия процес учи детето да поема отговорност за своето решение, учи го на самостоятелност и на волево усилие. Практиката показва, че педагогическата интеракция има смисъл тогава, когато детето се поставя в ситуация на избор и на самостоятелни решения. Най-ценното възпитателно средство е личният опит на детето. Задачата на педагога е да създаде рамковите условия, достъпни за конкретното дете. В този смисъл автономността не е само свобода, а свобода в норма, която го учи да детерминира поведението си на общоутвърдените изисквания. В дадените му граници на автономност детето преодолява трудности, преживява не само успехи, но и неуспехи, поощряван от педагога.

И за всичко това е необходимо авансиране на доверие от страна на педагога. Вярата и позитивните педагогически очаквания зареждат детето с вътрешна сила,

стимулираща го към волево усилие за добра промяна. Доверителното отношение към детето възпитава у него самоувереност на прага на житейските предизвикателства.

4. Предучилищното образование с обич към детето прилага насърчаваща технология на педагогическо взаимодействие

Педагогическото условие за прилагане на насърчаваща технология е ориентиране на педагога към силните страни на конкретното дете. Фокусирайки се върху тях, педагогът помага на детето да повярва във възможностите си, както и да прояви волево усилие за постигане на очакванията си. Тук от значение е намирането на общ език, удовлетворяващ и двете страни в процеса на педагогическа интеракция. Едно от действащите правила в общуването е педагогът да остави място за инициатива, творчество и възможност за грешки от страна на детето. Признаването на правото му на грешки е част от вярата в детето, която го кара да се чувства сигурно и обичано.

И след като в съвременния информационен век голяма част от знанията са преходни, по-важната мисия на педагога е да стимулира желание и готовност за усвояване на знания и опит с цел самоусъвършенстване, а не тяхното репродуциране. При това, придобиването на знания е самостоятелна дейност, към която детето следва да се насочва с желание и отговорност. В случая от значение е технологията на педагогическо взаимодействие, която да насърчава процеса на конструиране на знанията чрез участие в разнообразни дейности, а не само и единствено по пътя на тяхното възпроизвеждане. Насърчаващата технология се дистанцира от формите на негативното мислене и ги заменя с тези на позитивното. Примери за насърчаваща технология лесно могат да бъдат открити в модела на Т. Гордън и в модела „Ненасилствена комуникация” /ННК/ на М. Розенберг. И двата модела са ориентирани към качество на взаимоотношенията. И в двата модела задължително условие е приемането на детето такова, каквото е. В тази връзка, първото правило при избора и прилагане на методите на педагогическо взаимодействие е приемане на детето, такова каквото е. „Приемането на детето” е едновременно възможност за себеактуализация и знак за помощ при нужда. То е истински акт на обич. Почувствайки се прието, детето вече може да освободи мислите си към промяна. „Приемането такъв, какъвто си” учи детето да се самоприема, харесва, а това създава усещане за себестойност. Според модела „Гордън”, това улеснява и стимулира развитието на генетично заложеното у детето и отваря детето за диалог, за споделяне на чувства и мисли. Според модела „Гордън” изследванията сочат, че обучаваните имат трудности при възприемане на учебното съдържание от онези учители, които не умеят да обичат. Възприятието се максимализира тогава, когато се създаде климат на уважение, съчувствие, честност, сътрудничество, взаимопомощ и доверие. В едно мащабно изследване на David Aspy и Flora Roebuck, продължило 17 години и включващо седем щата и седем други страни се обобщава, че „колкото повече разбиране, загриженост и искреност получават учениците, толкова повече знания възприемат и се държат добре” (Гордън, Т., 2013, с. 22). Логично е, обичта да активира мотивационната функция на педагогическото общуване. В този контекст технологията, към която се насочва предучилищното образование с обич към детето е определено насърчаваща. Важно е

да се отбележи, че при избор на технология, педагогът следва да се ръководи не само от целта, програмното съдържание и възрастовите особености на децата, но и да отчита и емоционалното състояние на детето в момента, т.е. има ли то проблем или няма? В този смисъл първата стъпка е определяне носителя на проблема. За целта Т. Гордън предлага така наречения „поведенчески прозорец”, в който се очертават четири зони: първа зона - проблемът принадлежи на детето; втора зона – безпроблемна зона /учебна зона/; трета зона проблемът принадлежи на учителя; четвърта зона – проблемът принадлежи на двамата. Един и същи метод в различните зони може да има различно въздействие. Например в безпроблемната зона даването на информация, съвет, похвала имат градивна функция, но в зоната – детето има проблем – влиянието на тези методи е деструктивно.

Следователно технологията за предучилищно образование с обич към детето разчита основно на познаването на детето и на комуникативните компетентности на педагога. Както пише Т. Гордън: „от съдбовно значение е качеството на взаимоотношения, а не толкова материала, който се преподава (Гордън, Т., 2013, с.20).

Двата акта на комуникацията – слушане и говорене, на фона на педагогическата обич към детето, придобиват по-различен смисъл: слушане, което улеснява процеса на възприемане и говорене, което зачита и потребностите на събеседника. Не случайно моделът „Гордън” отдава специално внимание на уменията за слушане /пасивно и активно/. Умението да слушаш означава не само присъствие, но и даване на възможност на събеседника да преоткрие сам решението на проблема.

Пасивното слушане /мълчание/ регистрира съсредоточено внимание, изразено словесно /”да”, „да”/ и безсловесно /кимане, усмивка/, с езика на тялото. Педагогическото взаимодействие се засилва при съвместяване на пасивното слушане със способа „отваряне на врати” /например, „Много интересно, би ли продължил...”/Трябва да се има предвид, че децата са силно чувствителни към невербалните послания, затова е необходимо между вербалните и невербални послания да няма разминаване, в противен случай това обърква детето.

Активното слушане доказва, че учителят не само е чул говорещия, но го е и разбрал. То е съответната обратна връзка към детето, но специфичното в случая е, че то отразява чувствата на детето, което изисква правилното им декодиране. Практиката показва, че не малка част от учителите пренебрегват активното слушане, с оправданието, че нямат време и че тяхната мисия е да преподават. Активното слушане е този метод, посредством който детето навлиза в дълбочината на проблема и това го улеснява в намирането на решение. Това е начин за поощряване на самостоятелността и отговорността у детето. Следователно ценността на активното слушане е в качеството на педагогическото взаимодействие и в усещането за значимост у детето. „Да изслушваш ученика с емпатия, да направиш редом с него няколко крачки по пътя на живота, е акт, изпълнен с топлина, уважение и обич” (Гордън, Т., 2013., с.112).

Докато активното слушане се прилага в случаите, когато проблемът е на детето, то методът „Аз-послание” е подходящ, когато проблемът е на педагога. Методът „Аз-послание” е алтернатива на Ти-посланието. Аз-посланието отразява чувствата, които учителят преживява в противовес на „ти – посланието”, съдържащо отрицателно

съждение по адрес на детето. Трикомпонентната му структура: чувство - поведение - последиствие съобщава, че за чувството, което изпитва учителя е виновно последиствието, а не поведението на ученика. Изпратено по-добър начин, „аз-посланието” усилва вероятността детето да приложи поведение на кооперация, както и да съхрани самооценката му стабилна. Успешността на метода се съдържа в това, че възпитава отговорност у детето и желание за промяна на поведението. Аз-посланието, приложено в различните зони на поведенческия прозорец, променя формата си. Например в безпроблемната зона се прилага позитивно Аз-послание, а в зоната „учителят има проблем” – конфронтационно Аз-послание. Конфронтационното Аз-послание учи детето на самодисциплина, водено и от грижата за нуждите на учителя. Аз- посланията поражда отношения на близост между учителя и детето и разкриват учителя като личност, като откровен и реален човек. Ако методите „активно слушане“ и „ аз – послание“ са характерни и за други системи, то третият метод /беззагубният/ е патент на модела „Гордън”. Той се прилага за разрешаване на конфликти и е алтернатива на двата властови метода „победа - загуба“. Методът се базира на взаимоуважение, което включва както уважение към собствените си нужди, така и уважително отношение към решенията на другите. Беззагубният метод е метод за успешно разрешаване на конфликти. Чрез него се подпомага извеждането и рамкирането на същинския проблем като създава предпоставки детето да осъзнае и прозре неговата същност. Толерираната равнопоставеност, като основа за разрешаване на конфликти и за решаване на проблеми кара детето да се чувства пораснало и значимо. В този смисъл методът има и терапевтична функция, тъй като води до позитивна промяна в мисленето и в поведението на детето, съответно и за хармонизиране на отношенията с другите. Чрез метод III конфликтите се избягват. В случай, че възникне проблем, на него се гледа не като повод за битка, а като повод за търсене на решение и то, удовлетворяващо и двете страни. По-скоро тук не се иска разрешение, а се обявява желание: „искам да направя нещо, ако то не противоречи на вашите планове” (виж по-подробно Гордън, Т., 2013).

В структурата на метода се открояват 6 стъпки:

- Първа стъпка има за цел да очертае проблема и да го конкретизира. Тя се приема за най-критична и съответно трудно осъществима.
- Втора стъпка е генериране на възможни алтернативни решения, които на този етап не подлежат на оценка и анализ.
- Третата стъпка е оценка на алтернативните решения. Тази стъпка има подчертаваща оценъчна функция. Ако детето първоначално не може да се ориентира, поради многото на брой решения, се тръгва към елиминиране на онези, които са по-малко приемливи.
- Четвърта стъпка е вземане на решение и тази ѝ функция я прави доста трудна.
- Пета стъпка е реализация на решението. На този етап е възможно да възникнат допълнителни въпроси, които да уточнят, кой, какво, кога ще прави.
- Шеста стъпка проверява изпълнението на решението.

Веднъж навлязъл в живота на детето, методът помага и за решаване на конфликти между самите деца.

Сравнявайки моделът „Гордън” с модела „Ненасилствена комуникация” на Розенберг, се откриват много общи черти в технологичен аспект. Това е основание те да бъдат интегрирани в настоящата насърчаваща технология за предучилищно образование с обич към детето.

Моделът „ненасилствена комуникация” /ННК/ включва четири компонента:

- Наблюдаване - неутрално описание на случващото се, т.е. наблюдаване без оценки и мнения. „Индийският философ Кришнамурти отбелязва, че да наблюдаваш без да осъждаш, е най-висшата проява на човешката интелигентност.”(Розенберг, М., 2007, с.44.)
- Чувства, които поражда наблюдаването. В процеса на педагогическо общуване, чувствата на детето често се пренебрегват за сметка на решаване на образователната задача. Всъщност неизразените чувства имат висока цена. Тук от значение е умението за съгласуване на емоционалния с вербалния изказ. В противен случай, събеседника /детето/ се обърква.
- Нужди – потребностите, които не само да се разпознават, но и да се ценят. За качеството на взаимоотношенията между педагога и детето значение има умението за разпознаване на собствените си потребности и тези на другите. Съществен момент при това умение е връзката между чувства и нужди. „Колкото по-пряко успеем да свържем чувствата с нуждите си, толкова полесно ще е за другите да ни утвърнат със съчувствие”. (Розенберг, М., 2007, с.80)
- Молби – конкретните действия, за които молим. Молбата изразява позитивно послание, а не отрицателно. Тя е най-положителният начин за добро поведение. Тя предизвиква чувство на лична отговорност. Зад молбата прозира добронамереността на педагога, вяра в способностите му, а всичко това стимулира чувство на отговорност и не по-малко самочувствие у детето. Следвайки модела, детето се учи да използва позитивния начин на изразяване. С тази си функция молбите се утвърждават като най-резултатния начин за наставления. Това предполага по-скоро изпълнение на наставлението, отколкото неговото отхвърляне от страна на детето. Изискването при ползване на молби е те да бъдат ясни, конкретни и изпълними, т.е. достъпни за детето. Колкото по-ясно изразена е молбата, толкова по-вероятно е тя да бъде изпълнена.

Прилагайки насърчаваща методика за образование с обич към детето, педагогът би следвало да се дистанцира от:

- етикирането като един вид присъда, неприемане на детето. Етикирането обезценява индивидуалността на детето и го води към агресия.
- сравняването като метод, който дистанцира хората и ги прави нещастни в резултат на занижената си самооценка.
- отнемане правото на избор, което обстоятелство учи детето на безотговорно отношение.
- многото декларативност и критика, които правят детето зависимо от чужди авторитети.

5. Предучилищно образование с обич към детето изгражда потребностно-мотивационна среда за възпитание, обучение и социализация на детето

Предучилищното образование с обич към детето отчита в не по-малка степен и организацията на образователната среда, която удовлетворява потребностите на детето и осигурява условия за качествено образование и оптимално развитие. Влияеща на мотивационно ниво, тя успява да ориентира детето в динамиката на новия свят с по-малко сътресения, помагайки му да намери както пътя към себе си, така и към другите. С право тази среда може да се определи и като позитивна, тъй като залага на позитивните стимули за развитие личността на детето.

По-съществени нейни характеристики са:

1. Динамичност

Образователната среда постоянно се променя в контекста на образователните цели, задачи и методи. Промяната на средата има различни измерения. Тя може да се осъществи чрез обогатяване и разширяване на средата /допълнително внасяне на различни видове дидактични средства, мебели, присъствие на родители и други лица/ или обратно чрез редуциране и ограничаване на обстановката. Всеки нов елемент от образователното пространство въздейства емоционално и респективно стимулира правота на свободен избор на различни видове активности. Така се създават условия за самопознание и развитие на автономност у детето.

2. Комуникативност

Образователната среда в детската градина предлага разширено социално пространство, насърчаващо комуникацията не само между самите деца, но и със социума като цяло. Така организацията на средата благоприятства адаптирането на детето към живот с другите, стимулира сътрудничество приятелство между децата и толерира хуманност във взаимоотношенията.

3. Емоционалност

Организирана на емоционална основа, образователната среда скъсява дистанцията педагог-дете-родител, формирайки у детето чувството на сигурност и принадлежност към групата. Емоционалните характеристики на образователната среда се съдържат и в честваните празници и развлечения в детската градина, както и в дейностите по-избор, където всяко дете удовлетворява собствените си потребности и интереси и има възможността да бъде себе си.

4. Културосъобразност

Образователната среда стимулира процеса на усвояване на различен културен капитал, посредством действаща стандартизирана педагогическа система, осигуряваща на детето среща с различните видове изкуства – литература, изобразително изкуство, музика, театър и т. н. Книгите за деца, както и учебните книжки към отделните образователни направления като част от образователната среда на детето не само удовлетворяват детското любопитство, но и стимулира собствена интерпретация и

съпреживяване на художествени образи, своеобразен израз на детското творчество и креативност.

5. Игров характер

Играта и играчката като символи на детството са задължителна част от образователното пространство на детето. Наред с традиционните детски играчки, съвременната образователна среда предлага и електронни и компютърни игри. Мултимедийната игрова среда в детската градина учи детето на нов вид комуникация, алтернативна на комуникацията „лице в лице“, но съответстваща на характеристиките на днешното информационно общество.

6. Естетизация

Умелото съчетаване на цвят и форма в интериора и екстериора на детската градина активират възпитаване на естетически вкус у детето. Модулното конструиране на пространството е възможност за вариативно съчетаване на различни форми за организация на педагогическото взаимодействие – индивидуални, групови и фронтални. Естетизацията се открива и в синхронната комуникация между мултимедийния интериор и природосъобразния екстериор.

7. Холистичност

Холистичният принцип е един по-цялостен ракурс на организация на образователната среда. Той гарантира комплексност на педагогическото взаимодействие, а не възпитание на парче. Благодарение на него педагогическият процес интегрира различни видове въздействия – интелектуално, емоционално, морално, физическо и художествено, въздействието на различни фактори – семейство, масмедии, като осигурява цялостно формиране на детската личност. Холистичният принцип утвърждава уникалността на детето и дистанцира възпитанието от стандартното му моделиране. В този смисъл холистичният принцип е пряко зависим от индивидуалния и интегрален подход във възпитанието и в обучението на детето.

Предвид изведените характеристики на предучилищното образование с обич към детето, задачата на педагога е да създаде образователна среда за успешно развитие на детския ум, за поддържане на характерното за този възрастов период детско любопитство, за удовлетворяване потребността на детето от игра и творчество с необходимите вяра, надежда и любов. Само ако има пълна вяра – детето може да бъде обучавано. Бихме добавили, че всяко педагогическо взаимодействие, удовлетворяващо потребността на детето от общуване, от познание, от внимание и обич, от доверие, и самостоятелност го кара да се чувства прието и сигурно. Очаква се тези деца да бъдат по-успешни и щастливи.

Литература:

- Брезинка, В. Възпитателни цели: константност, промяна, бъдеще, сп. Компас, бр.5, 1994.
- Върчу, Д. Кристалните деца. Изд. „Аквариус”, 2007.
- Гордън, Т. Трениране на успешни учители. ИК „Колибри”, 2013.
- Додсън, Ф. Как да приучим децата си към дисциплина. Прев. от англ. ез., ИК “Колибри”, София, 2005.
- Дънов, П. Да възлюбиш. Лекции, държани през 1924 в София. Изд. “Логос/Стено, Варна, 1994.
- Зиглар, З. Как да отглеждаме позитивни деца в този негативен свят. Анхира, София, 2009.
- Кембъл, Р. Детето – как да го обичаме истински. Прев. от англ. ез., второ българско издание, изд. “Нов човек”, София, 1994.
- Лоузи, М. Децата на новото време. ИК „Хермес”, прев. от англ. ез., Пловдив, 2009.
- Розенберг, М. Общуване без агресия. /Наръчник по ненасилствена комуникация/. Прев. от англ. ез., ИК „Кръгзор”, София, 2007.
- Събева, Е. Семейно възпитание. Същност и технологии. УИ „П Хилендарски”, Пловдив, 2008. Фром, Е. Изкуството да обичаш. Под ред. А. Лешков, прев от англ. ез., ИК “Кибеа”, 2000.
- Фулър, А. Трудните деца. Прев. от англ. ез. ИК „Хермес”, Пловдив, 2012.
- Ecarius, J. Familienerziehung im historischen Wandel. Eine qualitative Studie über Erziehung und Erziehungen von drei Generationen. Leske + Büdrieh, Opladen, 2002.
- Oelkers, J. Theorien der Erziehung – Erziehung als historisches und aktuelles Problem. In: Roth, L.(Hg.): Pädagogik, München, 1991.

Елена Стоянова Събева
ПУ „П. Хилендарски”; Педагогически факултет;
032 гр. Пловдив, РБългария
Доктор по педагогика, доцент;
elena_sabev@yahoo.de